

No. 16 Ocak 1967
Dünya (İstanbul)

SANAT DÜNYASI

Yöneten: AYHAN TURAN

BU SAYFA HER HAFTA PAZARTESİ GÜNLERİ YAYINLANIR

Unutulmayacak sanatçı

CASSADO'YA ACIT

Ferdî ŞTATZER

Yarım asırlık bir devrin en ünlü Violonselstlerinden biri olan Gaspar Cassado, kısa bir süre önce aramızdan ayrılarak, her faninin gideceği yer olan ebediyete intikal etti.

Daha iki ay önce memleketimizde verdiği Trio ve Resital konserleriyle unutulmaz hatıralar bırakan bu dev sanatçının ani ölümü, müzik severler için beklenmedik bir darbe oldu.

Büyük bir insan ve büyük yorumcu, şaheserlerin icrasını mükemmelleştirebilme çabası ile violonsel edebiyatını tamtmakta büyük hizmetlerde bulunmuştur. Emsalsiz anröjistr manlarının yanı sıra GENÇ VIOLOSELİSTLERDEN DE YARDIMLARINI hiç esirgememiş. Siena, Salzburg, Köln V.S. gibi Avrupalı muhtelif şehirlerinde düzenlediği yaz kurslarında violonsel edebiyatının bütün sınırlarını paha biçilmez bir sevgi ile öğrencilerine açıkladı. Kendisinden çok

fağalanmış olan violonsel Feyha Talay'ın, yetiştirdiği öğrencilerden biri olan Reşit Erzin'e bu kurslardan birinde verdiği randevu yâzık ki gerçekleşmedi. Cassado Fransızların tabiriyle «Müsicien Consonne» yani dört başı mamur bir zirve müzisyenydi. Teknik problemlerin hâl çarelerini daima üstün bir müzik olgunluğunun ışığı altında aradı. Çalıştığı her eserin en küçük hücrelerinde bile bestecinin istediğini keşfetmeye uğraşır. Bunu keşfedinceye kadar da araştırmalarına ara vermez. Tabii bu çalışmalarında sadece solo partii üzerinde olmaz, ona eşlik eden orkestra ve piano partilerinde de devam eder. Aynı eserlerde bile her defasında yeni sınırlar keşfettiğinden ünlü sanatçının her konseri onu dinleyenler için tath bir süpriz olurdu. Cazi

belli zihniyeti ve fevkalâde kuvvetli şahsiyetiyle anlaşılması çok güç olan eserleri bile halka sevdirmekte hiç güçlük çekmezdi. Biraz Casals Varı, Bach çalışı rezervsiz her yerde takdir edilirdi. Zaten her üslûba gi rebilen zengin fantazisi ile Cassadonun repertuarında, Preklasik, klâsik romantik ve çağdaş bestecilerin hemen bütün eserleri bulunurdu. Bunlardan birini veya birkaçını seçemezsiniz. Çünkü her son çaldığı eserden sonra o eserin en mükemmel olduğunu zannettirirdi. Ölümü ile sanat dünyasına yerli kolay dolmayacak dev bir sanatçıyı kayıp etti. Yegane tesellimiz bu ayrılışın Cassadonun Ruhü ve Dehası yönünden olmadıdır. Bunlar, dünya durdukça violonsel tarihindeki mümtaz yerlerini daima muhafaza edeceklerdir.

CASSADO — Müzik dünyamız unutulmayacak isimleri arasına dahil olan dev sanatçı konserlerinde kendine piyanoda eşlik eden Chieko Hara ile görülüyor

Bunları

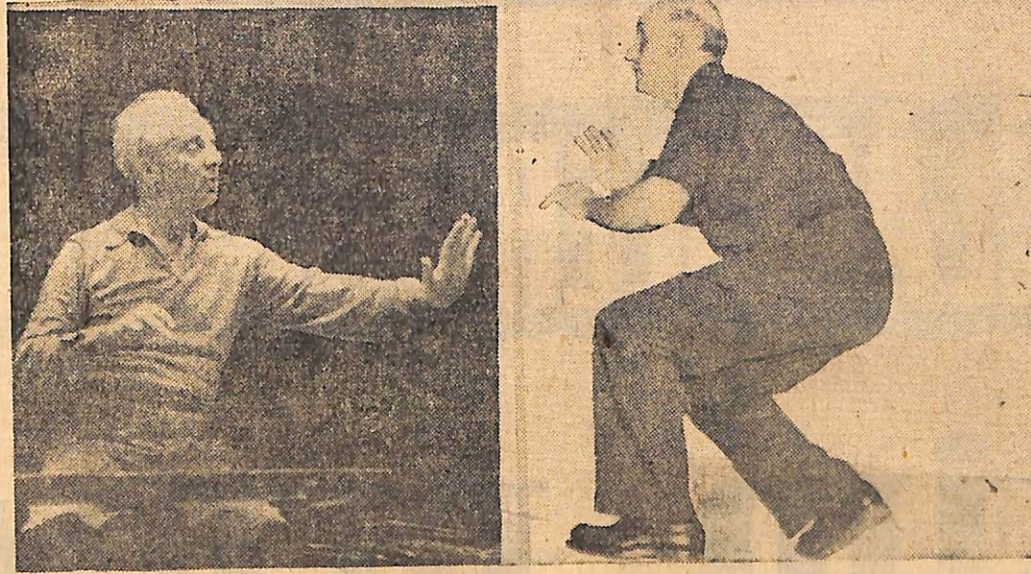
Uyuyan Güzel Bale Filmi oynarken salondaki seyirci hanımlardan birinin yanındaki arkadaşına dönerek «Aman şekerim bu zamanda da sözsüz film olur mu yani?» dediğini.

Bazı meraklı kimselelerin, radyo emisyonlarındaki solistlerin, adlarını, aldıkları ücretleri, ve emisyon sayılarını öğrenip hatıra (?) olarak sakladıklarını.

Geçen hafta büyük çellist Casals'ın 90 yaşına basması münasebetiyle hemen bütün Türk basınında (tercüme olarak) yayınlanan bazı yazıların altına sanki kendilerininmiş gibi yerli imzalar kon

biliyor musunuz

San'atkârlardan Fıkralar

Leopold Stokowski ve Dimitri Mitropoulos orkestra yönetirken

Orkestra yönetmek kolay bir iş değildir

Bir orkestra şefi herşeyden önce bir zaman bildiricidir. Ama bu yeterli değildir

CHARLES O'CONNELL
Çeviren: Nazan Seber

Dörde kadar sayabilir misiniz? Sağ elinizle bir düz çizgi, bir daire, bir üçgen ve bir haç işaretini niteliyebilir misiniz? Ritim anlayışınız normal bir çocuğunki kadar mıdır? Öyleyse siz de bir senfonist orkestrasını idare edebilirsiniz pekâlâ. Orkestra ne kadar iyi eğitilmiş olursa sizin de üzerinize alacağınız bu zor iş okadar iyi netice verebilir. Bir tek orkestra notasını okumasanız da olur. Hayatınızda hiç müzikal bir terimle karşılaşmamış ta olabilirsiniz, hem hiç yabancı bir dil de bilmeseniz yine de bu işi yapabilirsiniz. Orkestradaki elemanlarla konuşmanız şart değildir. İdare edeceğiniz orkestra ister Tokyo Senfonisi, ister Amsterdam Concertgebouw ister Roma'nın ünlü Augusteo veya New-York Filarmoni Orkestrası olsun netice değişmeyecektir.

Bir Orkestra şefine «Zaman Bildirici» diye bir isim vermek belki de bir hakaret sayılabilir, ama aslında orkestra şefinin görevi budur. Gayet tabiidir ki orkestra şefinin bütün görevi bu değildir, ama orkestra şefliğinin doğusunun sebebi bir gurup tempo beraberliğini kuracak ve inşa edecek otoriter bir insana karşı duyulan ihtiyaçtır. Sanırım ilk orkestra şefi bir orkestrada bu beraberliği sağlamak için ya müzisyenler tarafından seçilmiş veya kendi ortaya atılmış ve eline aldığı bir keman ya da bir yayla beraberinde

den pasları sizi büyütmüş veya Mitropolous'un akrobatik hareketleri karşısında derin bir hayranlığa kapılmış olabilirsiniz. Reiner'in aşırı derecede durgun hareketsiz hali ve Rodzinski'nin garip hareketleriyle hayrete düşmüş ve bu orkestra şeflerinin orkestraya neler söylediğini merak etmişsinizdir.

Mamafih inanılmaz gibi görünmekle beraber, jestlerinde ortak bir temel kural mevcuttur. Orkestra şefleri dünyanın her tarafındaki orkestra şeflerinin derhal anlayıp karşılık verdikleri bir çeşit Esperanto lisanı sayılabilecek şekilde sağ elleriyle konuşurlar. Bu işaretlerin lisanı sayılabilecek dört temel kuraldan meydana gelmiştir. Bir orkestra şefinin sağ elinin işaretlerine dikkat edin. Şefin jestleri her ne kadar eksantrik veya gösterişli olursa olsun, yine de bu dört temel kuraldan bir veya ikisini görmeye kaabildir.

Bütün bu işaretlerin manası nedir? Gayet basit. Tek aşağı işaret müzik ölçüsünde bir ritmik salkı işaret etmektedir. Daire iki, üçgen üç ve haç ise dört ritmik işaret anlamını taşımaktadır. Bir tam işaret bir müzik ölçüsünü göstermektedir. Fakat bazen iki işaretin birleşerek ettiği haller de olabilir. Aynı zamanda dikkat edilecek başka bir husus da harflerin hecelere ayrılmasında nasıl bir dahil yoksa bir ölçü içindeki notalarında ritm ve vuruşta hiç bir dahil yoktur.

Bir vuruşta tıpkı bir hece de bir çok harf olabildiği gibi bir veya birkaç nota da

ekseriyeti bir yönde muvaffakiyetsizliğe uğrarlar. Bu muvaffakiyetsizliğin sebebi ekseriyetle nisbet ölçüsünün yokluğu ve büyüklüğü yarıtan kaliteler arasındaki farktır. Çok basit partiyona rağmen Wöss aynı tarzı Mozart'ın aryalarda da denediğinden orkestra ile şef arasındaki intibaksızlık gene had derecede idi. Fakat ismi gibi kurt bir yönetici olduğundan realiteyi çabuk anlayarak orkestrayı alıştığı tarzda yönetmeye başlınca, başarısında önceki eserlerle mukayese edilemeyecek kadar fazla oldu. Bilhassa Slav danslarında teknik yetersizliğine rağmen elde ettiği sonerite ve renk bütünlüğü, Şehir Orkestrasının yapabileceğinin azamisi idi. Kurt Wöss iyi bir şef. Teknikman hazır ve küçük hareketlerle çalmaya alışık orkestralarda olan konserlerinde, herhalde çok daha fazla başarı sağladığı muhakkaktır.

Yayınlanmayan Türkiye'nin medarı iftihar sanatçılarından birisi. Allah vergisi güzel sesini fevkalâde kul lanma zekasına da sahip. Bu konseri belki bundan önceki seviyesinde değildi. Fakat gene de her şeyiyle büyük bir sanatçı olduğu belli oluyordu. Netice olarak: 1967 yılı yüzde itibariyle iyi başladı. Darısı sonraki konserlerin başına.

eleştiri

Pazar Konseri

8 Ocak Pazar sabahı Şehir Orkestrası 1967 yılının ilk konserini Şan Sinemasında verdi. Orkestrayı Avusturyalı Şef Kurt Wöss yönetti; bas Ayhan Baran solist olarak katıldı. Program: Mendelssohn'un Bir Yaz Gecesi Rüyası üvertürü, Mozart'ın üç konser aryası, Dvorak'ın üç slav dansı ve Beethoven'in Do Min. 5 inci Senfonisi şeklinde düzenlenmişti.

Bugünkü modern orkestra idaresi, küçük hareketlerle netice alma prensipleri üzerine kurulmuştur. Şimdi, hemen hemen bütün şefler, kişisel tarzları ne olursa olsun bu prensiplere göre hareketlerini ayarlıyorlar. Artık dinleyiciyi etkilemek için hoplayıp zıplamalar, acı çekiyormuş intibahını vermek için ayağı şiddetle yere vurmalar, pianissimo yapmak için yerlere yatmalar tarihi karışmak üzere. Bir küçük el hareketi ile herşey hallediliveriyor.

Kurt Wöss'te modern prensiplerle orkestra yöneten bir şef. Konserin başında Şehir Orkestrasını da aynı prensiplerle yönetebileceğini zannettiğinden, Bir Yaz Gecesi üvertüründeki spikatolarda birinci kemanlarla ikinci kemanlar eserin sonuna kadar buluşamadılar. Çok basit partiyona rağmen Wöss aynı tarzı Mozart'ın aryalarda da denediğinden orkestra ile şef arasındaki intibaksızlık gene had derecede idi. Fakat ismi gibi kurt bir yönetici olduğundan realiteyi çabuk anlayarak orkestrayı alıştığı tarzda yönetmeye başlınca, başarısında önceki eserlerle mukayese edilemeyecek kadar fazla oldu. Bilhassa Slav danslarında teknik yetersizliğine rağmen elde ettiği sonerite ve renk bütünlüğü, Şehir Orkestrasının yapabileceğinin azamisi idi. Kurt Wöss iyi bir şef. Teknikman hazır ve küçük hareketlerle çalmaya alışık orkestralarda olan konserlerinde, herhalde çok daha fazla başarı sağladığı muhakkaktır.

Yayınlanmayan Türkiye'nin medarı iftihar sanatçılarından birisi. Allah vergisi güzel sesini fevkalâde kul lanma zekasına da sahip. Bu konseri belki bundan önceki seviyesinde değildi. Fakat gene de her şeyiyle büyük bir sanatçı olduğu belli oluyordu. Netice olarak: 1967 yılı yüzde itibariyle iyi başladı. Darısı sonraki konserlerin başına.

AYHAN TURAN

Müzik Tarihinden

MOZART VE R. STRAUSS

Ünlü Alman bestecisi R. Strauss, gerek sanatçı kişiliği, gerekse özel hayatındaki davranışlarıyla dalma en ilgi çekici insanlardan biri olmuştur. Eserlerinde, çağı için pek garipsenen bazı yeniliklerini sanatçı kişiliğinin güçsüzlüğüyle yorumlayanlar çıkmış, müziği derinliğine bilmediği, orijinal olmak için çırpındığı iddia edilmiştir. Oysa R. Strauss, geçmiş büyük üstad müzik ve derinliğine inebilmiş, müziğin ruhunu, tekniğini hissetmiş ve anlayabilmiş büyük bir sanatçıdır. Onun bu yönünü en iyi gösterebilecek şekilde bir hikâyecilik anlatılır.

Bir gün R. Strauss, müzik sever dostlarına...

San'atkârlardan Fıkralar

«Hernani» Operasının La Scala Operasında ilk temsil verildiği gece eserin bestekârı G. Verdi, eserin halk tarafından nasıl karşılanacağı hususunda müteredditti. Bu sebepten o gece Opera binasının dışında kalmayı doğru buldu. Vakit öldürmek için bir berber dükkânına girip traş olmaya başladı. Berber büyük kompozitörün bir yanağının traşını henüz bitirmişti ki, Verdi'nin Operanın kaderi hakkındaki merakı son haddine varmıştı. Berber durmasını söyledi ve sonra adamın eline para vererek «Al şu parayı. Gît Scala Operasına. Bu gece orada yeni bir opera temsili var. Bir bilet al gir içeri. Birkaç arya dinleyip geri gel ve bana hal kın reaksiyonunu anlat» diye tenbih etti. Berber Figaro vari bir işgüzarlıkla derhal bestecinin isteğini yerine getirdi. Bir müddet sonra geri döndüğünde temsilin büyük bir başarı kazandığını ve her aryanın bitiminde halkın çılginca alkışladığını bildirdi. «İyi öyleyse» dedi Verdi «Öy

leyse öteki yanağımı da traş et. Hem çabuk ol halk bakar sin eserin bestecisini sahneye çağırır.» Verdi perdenin en son inişinde güç halle Opera binasında olabildi, o gece.

PARA CEZAŞI

Eski Paris sosyetesinde müzik, konuşmalar arasında bir nevi refakat vazifesi görürdü. Bu, zamanın en namlı müzik dehalalarının davet edildiği salonlarda bile sık sık rastlanan bir olaydı. Zamanının meşhur Fransız Tenorlarından Gustave Røger bir keresinde bir hususi konser için Parisli bir tüccardan 1500 franklık bir ücret almıştı. Tüccarın misafirlerine suare verdiği bir gece şarkı söyleyecekti, meşhur tenor. Fakat ne Roger'in engin şöreteli ve ne de bu konser için verilen mühim meblâğ, misafirleri kendi aralarında mı rıldanmaktan ve konser esnasında konuşmaktan men edememişti. Roger büyük bir sükûnetle bu konseri bitirdi, fakat ertesi gün tüccara ilişğinde kısa bir notla 2000

frank yolladı. Kısa mektup aynen şöyle yazılmıştı: «Sayın bayım, müsaade buyurun sanız size 1500 frankınızı ve ilişğinde 500 frankla birlikte gönderiyorum. Bu 500 frank misafirlerinizin konuşmalarını kesmeye teşebbüs ettiğim için kendi kendime kestğim bir para cezasıdır.»

VERDİ — Hatıraları unutulmuyor.

sana karşı duyulan intiyay olmuştur. Sanırım ilk orkestra şefi bir orkestrada bu beraberliği sağlamak için ya müzisyenler tarafından seçilmiş veya kendi ortaya atılıp eline aldığı bir keman ya yıla bu işi başarmış alelade bir müzisyendir. Daha sonraları bu alelade müzisyen kendi kendine, müziğin şurada hafiflemesi, şurada yükselmesi, şu enstrumamını daha kuvvetli, şununa daha yavaş çalınması lâzım geldiğine karar verip notaları değiştirmişti. Yavaş yavaş gürup içinde yani orkestrada kendi fikirlerini müzisyenlere kabul ettirmeğe muvafak oldu ve işte böylece Orkestra Şefliği denen meslek doğmuş oldu.

Enstrümental müziğin orkestra eserlerinde gittikçe daha büyük bir rol oynaması ve orkestradaki elemanların gün geçtikçe orkestra içinde daha kabarıp bir ye kün meydana getirmesi karşısında bütün bu elemanları idare edecek bir insana ihtiyacı duyulması pek tabii bir olaydır. Bu şahsın orkestradaki bütün elemanların kısımlarını takip edecek ve birbirleriyle ahenkli bir çalışma temposu içinde olmalarına dikkat edecek bir insan olması icab etmektedir. Bu öyle bir şahıs olmalıdır ki bütün orkestra üyelerinin çalıştığı kısımları gayet iyi bilmeli ve bu kısımların eserin orijinali ile olan münasebetini derhal anlayabilecek kabiliyette olmalıdır.

Bu büyük bir ödevdir, fakat çok geçmeden orkestra şefleri elleri yerine gözleri, yüzleri ve bazen de bütün bedenleriyle orkestra idare etmenin elzem olduğunu öğrendiler. Öyle icab ettiği için şefler birer aktör birer bale dansörü olup çıktılar, ama yine de sanatlarındaki önemli ve hayatî cepheleri «Zaman Bildirici» likleridir. Stokowskiyi havada şekiller çizerken veya Toscaniniyi o garip rüzgar değirmeni vuruşunu tekrarlar gibi görmüş olabilirsiniz. Belki Kosushevitzky'nin ipnotize e-

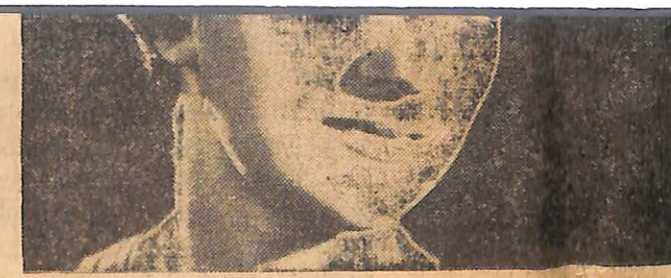
ka bir nusus da harflerin ne celere ayrılmasında nasıl bir dahli yoksa bir ölçü içindeki notalarında ritm ve vuruşta hiç bir dahli yoktur.

Bir vuruşta tıpkı bir hece de bir çok harf olabildiği gibi bir veya birkaç ipta bulunabilir. Fakat orkestra otomatikman bu notaları zaman ölçüsüne göre parçalara ayırır. Şef orkestra üyelerine heceyi verir, üyeler bu heceyi hecelerler.

Bir orkestra şefi orkestra idare etmede en zor şeyin orkestrayı başlatmak ve ikinci zorluğun da durdurmak olduğunu söylemişti bir vakitler. Demek istediği, birlikte başlatıp, birlikte bitirtmektir. Vereceğiniz ilk işaret bir «Hazır ol» mahiyetindedir. Bir «Hazır ol» emriyle Ordu yürüyüşe başlamaz ama bu «Hazır Ol» emri askere kısa bir müddet sonra yürüyüşe geçileceğini anlatır.

Orkestra şefliğinin teknik ana kuralları gayet kısa bir zamanda ve kolaylıkla orkestra öğretilebilir. Fakat Orkestra idare ediş sanatı öyle bir sanattır ki bunu bir insan ancak kendi kendine öğrenebilir ve öğretebilir. Orkestra yöneticiliğinde asıl bir ruh ve yüksek bir zekânın ileri ve dahiyane musiki inançlarını orkestra şefi orkestra aracılığı ile dinleyicilere aksettirir. Bu ödevi hakkiyle başarmak için bir orkestra şefinin bir ölçüde öğretmen, aktör, ressam, heykeltıraş, şair, ruhiyatçı olması, manevi ve entelektüel cephesi geniş estetik değerlere kıymet veren, münekkittir ve meraklı bir insan olması lâzımdır.

Bu değerlerin hepsini veya büyük bir çoğunluğunu benliğinde toplıyan pek az Orkestra Şefi vardır. Bunların sayısı saysanız dünyada bir düzineden öteye geçmez. Yüzerce orkestra yöneticisi vardır bugün dünyadaki bu insanlar Orkestra şefinin repertuarındaki bütün hileleri bilir ve gayet muvafakiyetli bir şekilde bir çok konser idare etmiş olabilirler. Fakat bu şeflerin büyük bir

AYŞEGÜL SARICA: 1967'de ilk resitali

Ayşegül Sarıca'nın resitali çarşambaya

Ünlü Türk piyano virtüozu AYŞEGÜL SARICA, 18 Ocak 1967 Çarşamba akşamı saat 19.15'de ŞAN SİNEMASINDA vereceği resitalde BACH'ın Si Bemol Majör Partita'sını, SCARLATTI'nın iki sonatını, SCHUBERT'in «Wanderer - Fantezi» isimli eserini, BRAHMS'ın Op. 79 İki Rapsodi'sini ve RA-VEL'in «Gaspard de la Nuit» isimli eserini icra edecektir. Bu mevsim, Bükreş ve Budapeşte'deki başarılı konserlerinden sonra Ekim ayında Karel Ancerl yönetimindeki Çek Filarmoni Orkestrası'nın eşliğinde dinlediğimiz değerli sanatçının şehrimizde vereceği bu resital sanatseverlerimiz tarafından büyük bir sabırsızlıkla beklenmektedir.

HAFTANIN GENC SANATÇISI

Gülden Erçin

Konservatuar Bale Öğretmenlerinden Bayan Rezzan Abidinoğlu, herhangi bir öğrencisi için kolay kolay iyi-dür sözünü etmeyen, zor öğretmenlerden biridir. Onun iyi dediği ise Abidinoğlu'nun türlü eleştirisi süzgecinden geçmiş hakikaten iyi biridir. Bu haftanın genç sanatçısı için kendisinden bir öğrenci istendiğinde; yanında çiti piti kızlardan birini öne çekerek, «Gülden'i her bakımdan tavsiye edebilirim» dedi. «Balesi çok ümit verici, çalışması muntazam, ahlakende mazbut bir öğrencimdir» diye ilâ ve etti.

Gülden Erçin, 2 Kasım 1951 yılında Ankara'da doğmuştur, 5 yaşında iken Rezzan Abidinoğlu'nun özel dershanesinde baleye başlamış, 9

yıl buraya devam ettikten sonra, geçen yıl İstanbul Belediye Konservatuarının Bale imtihanlarına girerek 7. sınıfa kabul olunmuştur. Halen son sınıf öğrencisidir. Bu arada Avusturya Kız Lisenesinin de Orta 2. sınıfına devam etmektedir. Burada okulun takımına gireceklerin Basketbol branşında başarı göstermiştir. Özel piano dersleri de alan Gülden Erçin; istikbalde ne yapmayı düşünüyorsun sorusuna: «Baleyi bırakmadan yüksek öğrenim yapmak istiyorum. Zannediyorum ki Güzel Sanatlar Akademisini tercih edeceğim» diyor. Kültürün iyi bir sanatçı olabilmesi için değer ve önemini bu kadar genç yaşta anlayan Gülden, herhalde bu ileri görüşünün mü kâfatını da ilerde görecektir.

hissetmiş ve anlayabilmiş büyük bir sanatçısıdır. Onun bu yönünü en iyi gösterebilecek şöyle bir hikâyecilik anlatılır.

Bir gün R. Strauss, müzik sever dostlarından Henderson adındaki bir zatla bir konsere gider. Konser programında W. A. Mozart'ın 13 üfleme çalgı için Divertimen to'su da bulunmaktadır. Eser çok güzel çalınır. Alkışlar bitince R. Strauss, dostunun kulağına eğilir: «Ne büyük bir şaheser» der «inanılmaya cak kadar basit, doğal ve bir o kadar etkileyici.»

Gençliğinin ve sanatçı kişiliğinin fazla olmayışı nedeniyle dostu kendisine hayretle sorar: «Neden siz buna benzer birşey yazmıyorsunuz?»

R. Strauss: «Sevgili genç dostum» der «Mozart dünyanın şimdiye kadar tanıdığı en büyük bir dehadür. Hiç kimsenin 13 üfleme çalgıyla böyle bir Divertimento yazamadı. Ben böyle birşey yazmaya cür'et edebilseydim en az 120 kişilik bir orkestra kullanırdım.»

